انتخاب دائمی؛ طرحی برای آینده نمایندگی

تحولات پرشتاب اجتماعی و برخی روندهای نوظهور، امکان ظهور درک جدیدی از معنای نمایندگی را فراهم آورده است. دیجیتالی‌شدن، یکی از این روندهای نوظهور است که در رای‌گیری هم تا حدودی خود را نشان داده است. امروزه همگرایی ابزارهای الکترونیکی مانند گوشی و تلویزیون و اینترنت باعث شده تا امکان افزون‌تری، هم برای احراز هویت و هم افزایش مشارکت فراهم شود. این همگرایی شتاب‌بخشِ تحقق طرحی است که از آینده نمایندگی می‌توان ترسیم نمود.

احمد کوهی

مدرس و پژوهشگر
حوزه آینده پژوهی

طرحی برای نمایندگی آینده

در این طرح، هر عضو از اعضای جامعه، می‌تواند رأسا در رای‌گیریِ طرح‌ها و لوایح مشارکت کند. گویی با مجلسی به گستره‌ی کل ایران مواجهیم که در آن امکان اظهار نظر در مورد همه چیز برای همه کس وجود

دارد. روشن است که تحقق چنان ایده‌ای در میدان عمل، قدری خام‌اندیشانه به نظر می‌رسد، آن هم به این دلیل که صرف‌نظر از امکان عملی این رأی‌گیری، رأی دادن نیازمند تحلیل مسائل است و امکان چنین تحلیلی برای همه فراهم نیست. ما اساساً به افرادی نیاز داریم که تخصصی راجع به مسائل و نیازهای ما بیندیشند و داده‌ها و تحلیل‌های مورد نیاز حکمرانی و سیاست‌گذاری را فراهم آورند. در اینصورت، اگر رأی دادن در مسئله‌ای نیازمند نظر تخصصی باشد، غیرمتخصصان می‌توانند به متخصصانی وکالت دهند تا از طرف آن‌ها تصمیم بگیرند. البته این وکالتی اختیاری، محدود و موقتی خواهد بود؛ هر فرد از رأی دهندگان می‌تواند در هر مورد رأسا رای بدهد، یا رأیش را در مسئله‌ای به وکیلی و در مسئله‌ای دیگر به وکیلی دیگر تفویض کند، یا برای مدتی معین، حق رأی خود را در همه مسائل به وکیلی معین واگذار کند، یا حتی به شکلی تخصصی، رأی خود را در زمینه‌ای (مثلاً فرهنگی) به وکیلی و در زمینه‌ای دیگر (مثلاً اقتصادی) به وکیلی دیگر واگذار کند، نیز اگر سرنوشت مسئله‌ای به هر دلیلی اهمیتی خاص برای او یافت، بی‌وساطت هیچ وکیلی شخصاً رأی بدهد. همه‌ی این‌ها به راحتی از طریق سامانه‌های مجازیِ در اختیارِ افراد امکان‌پذیر است.

یکی از جهاتِ اساسی طرحِ آینده‌ی نمایندگی، امکان منتقل شدن «حق رأی» از افراد به نهادها است. نهادهایی مثل اندیشکده‌های سیاستگذاری در آینده می‌توانند نقش بیشتر و مستقیم‌تری در ساخت تصمیم‌های سیاسی ایفا کنند. این مساله نه تنها نظام نمایندگی را تضعیف نمی‌کند، بلکه به واسطه تخصصی‌شدنِ جایگاه وکالت درطرح جدید نمایندگی،

نیاز بیش‌تری به نمایندگی احساس خواهیم کرد و با روشن شدن اهمیت بیش از پیش آن، بیشتر بر حذر خواهیم بود تا به دام پوپولیسم نیفتیم. وکالت یک نهاد تخصصی، به مراتب بیش از وکالت فردی (که عموما در معرض ترجیح منافع شخصی و گروهی بر منافع همگانی است) قابل اتکا است.

مزایای طرح

طرح نمایندگی آینده، دست‌کم سه مزیت ویژه دارد:

۱. گذار از رأی‌گیری محلی به رای‌گیری تخصصی: فرض کنیم یک شهروند ایلامی می‌خواهد در انتخابات شرکت کند و نماینده‌ای قابل اطمینان در هر حوزه‌ای که خود علاقه دارد (مثلاً حوزه نفت و انرژی) انتخاب کند. پرواضح است که بین نماینده ایلام بودن و صلاحیت سیاست‌گذاری در حوزه نفت و پتروشیمی، هیچ تلازمی وجود ندارد. از قضا چنین موقعیتِ نمایندگی، عنصر عمومیت را دست‌کم بیش از موقعیت فعلیِ نمایندگی در ایران، تأمین خواهد کرد. فهم این مسأله چنانکه اشاره شد از رهگذر تناظرِ محلی‌گرایی-تخصص گرایی قابل فهم است.

۲. گذار از الگوی رأی جغرافیایی به الگوی رأی هویتی: نمایندگی در معنای کنونیش در ایران، در درون قلمرو و مرز جغرافیایی تعریف می‌شود. تبعاً انتخاب نیز بر مبنای چنان نگاهی صورت می‌پذیرد. به بیانی دیگر، محور انتخاب و حق انتخاب عمیقا وابسته به محدوده‌های مختلف جغرافیایی است. در طرح جدید از نمایندگی، می‌توان به جای یک شهروند محصور در یک جغرافیایِ مبتنی بر هویتِ قلمرومحور، بر اساس هویت‌های

متکثر تعریف شده در درون نظمِ اجتماعی موجود، دست به انتخاب زد. هویت طلبگی، هویت قومی، هویت ایدئولوژیک و سایر خرده‌هویت‌ها نمونه‌ای از هویت‌های برساخته و جدیدند که دائماً در حال جابجایی یا تضییق و توسعه اند. امکان بازشدن هویت‌ها یا جابجایی آن‌ها، سیالیت و در نتیجه پویایی خاصی به جامعه می‌بخشد و مبنایی است برای قانون‌گذاری و سیاست‌گذاریِ متناسب با تطورات هویتی جامعه.

۳. مشارکت فراگیر: در طرح جدید، موقعیت‌های پیاپیِ تصمیم و نظارت خلق می‌شود، به این واسطه مشارکت نیز افزایش می‌یابد. این که هر آن، امکان سلبِ وکالت از کسی و واگذاری آن به دیگری (اعم از فرد یا نهاد) وجود داشته باشد، میل به رأی دادن و احساس مسئولیت در قبال آن را همزمان بالاتر خواهد برد. به این ترتیب علاوه بر آن که موقعیت‌های بیشتری برای رأی دادن خواهیم داشت، رأی‌دهندگان بیشتر و بهتری هم خواهیم داشت.